

مقدمه:

قلب، در تصور اسلامی، مرکز اصلی عقیده و پذیرفتن اصول دینی و محور معنویات انسان و خداگرایی و پاکیزگی و پاک نهادن او است. پس خصلتهای روحی، از عاطفه و بیداری وجدان و لطافت احساس، همه برخاسته از قلب و انگیخته از آن است. با توجه به این حقایق، قلب اگر دگرگون و سخت شود، استوانه های اصلی شخصیت انسان از لحاظ عقیده و عاطفه و وجدان فرو می ریزد و دین او سست می شود. و اخلاق در معرض سقوط قرار می گیرد و این تباهی و فروپاشی، از مرکز اصلی به نواحی دیگر وجود آدمی و زوایای زندگانی انسان سرایت می کند، و تفکر و عمل انسانی نیز گرفتار نارسایی و ناپختگی یا ناشایستگی می شود، چنانکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «فِي الْإِنْسَانِ مُضْغَةٌ إِذَا هِيَ سَلِمَتْ وَصَحَّتْ سَلِمَ بِهَا سَائِرُ الْجَسَدِ فَإِذَا سَقَمَتْ سَقَمَ لَهَا سَائِرُ الْجَسَدِ وَفَسَدَ وَهِيَ الْقَلْبُ»^۱ در انسان پاره گوشتی است که چون صحیح و سالم بماند قسمتهای دیگر بدن نیز سالم می ماند، و چون بیمار شود، باقی بدن بیمار و گرفتار فساد خواهد شد و آن قلب است.

مراد از قساوت قلب، مرگ وجدان و به خود رها شدن عواطف انسانی است همان عواطفی که مایه تمایز آدمی از جانوران است؟

از آنجا که قساوت قلب یک بیماری روحی و هلاک کننده است اگر درمان نشود می تواند عامل بسیاری از جنایات و کارهای خلاف اخلاق گردد. جنایاتی که توسط جنایتکاران در جهان شاهد آن هستیم به خاطر قساوت قلبی است که باعث دور شدن آنها از خدا و نزدیک شدن به شیطان شده است از این رو ضروری است تا هر چه بیشتر به این بیماری روحی پرداخته شود (چرا که بسیاری از افراد با وجود ابتلا به این بیماری مهلک روحی از آن غافل هستند) و با

^۱ - محمد باقر مجلسی؛ بحار الانوار، ج ۶۷، ص ۵۰

رجوع به منابع دینی و به خصوص قرآن کریم با عوامل آن آشنا شویم و در صورت وجود آنها در درون خود درصدد درمان آن برآییم .

محدوده این تحقیق شامل پنج بخش می باشد که در این بخش به بررسی، مفاهیم قلب و قساوت، عوامل و درمان قساوت قلب پرداخته شده است.

امید است این تحقیق بتواند گره گشای بیماری روحی قساوت قلب و گامی کوچک در جهت درمان آن باشد.

بخش اول :

کلیات تحقیق

۱-۱ تعریف و تبیین موضوع

در هر جامعه ای انواع بیماری ها می تواند وجود داشته باشد بیماری هایی که هم روح انسان را درگیر می کند و هم جسم را که این نوع بیماری ها در اسلام از اهمیت زیادی برخوردار هستند؛ زیرا منشأ بسیاری از جنایت ها و کارهای خلاف اخلاق در جامعه می گردد و انسان را از مراتب انسانی خارج کرده و به حد جمادات تنزل می دهد، یکی از این نوع بیماری ها قساوت قلب می باشد.

قساوت قلب در زبان عربی از ریشه «قسی» و «قسوه» است در لغت به معنای خشونت و نفوذناپذیری لذا به سنگهای خشن و سخت «قسی» می گویند و در فارسی از آن به سنگدلی تعبیر می شود.

در اصطلاح حالتی است که آدمی به سبب آن از دردهایی که به دیگران می رسد و به مصایبی که به آنها روی می آورد متأثر نمی شود.

قلب در لغت به معنای گرداندن و تحول دادن از وجهی به وجه دیگر مثل گرداندن لباس و گرداندن انسان از طریقه اش

قلب به عنوان عضوی تغییر پذیر و تغییر دهنده باید تعریف شود که قبول انقلاب و دگرگونی از عوامل مادی و معنوی بیرونی می کند و بعد از قبول تغییر، تغییر دهنده اعضاء و جوارح انسان می شود.

مقصود از قلب در این تحقیق همان روح است، به کاربردن قلب در معنای روح و صفات روحی به این مناسبت است که «قلب» به معنای اندامی از بدن، تجلیگاه روح است و نخستین عضوی است که روح به آن تعلق می گیرد در نتیجه قلب واسطه ارتباط روح با بدن است.

مساله تحقیق این است که چه عواملی باعث قساوت قلب می شود و چگونه می توان آن را درمان کرد کارهای انجام شده در این تحقیق آن است که از کتب دینی و اخلاقی در این

تحقیق بهره برده ام و تمام آیات و روایات را بر اساس روش منطقی در کنار یکدیگر گردآوری نموده ام.

۱-۲ اهمیت و ضرورت تحقیق:

با توجه به اینکه اکثر مردم به این رذیله اخلاقی مبتلا، وجود این صفت باعث قطع باران، خشکی چشم، مغضوب خدا واقع شدن و ایجاد دشمنی ها در جامعه و متزلزل ساختن پیکره ی جامعه و خانواده ها می گردد که در نتیجه نه تنها خود فرد هیچگاه در آرامش روحی و روانی به سر نمی برد بلکه باعث آشوب و ناامنی در جامعه هم می شود و منشأ بسیاری از جنایات و کارهای خلاف اخلاق می گردد.

جنایتهایی که در کشورهای مختلف توسط جنایتکاران جهان صورت می گیرد، تا حد زیادی ناشی از قساوت قلبی است که بر دلهای عاملین این جنایت ها سایه افکنده است؛ این معضلاتی که ذکر شد ضرورتی را ایجاد کرد که این تحقیق به رشته تحریر درآورده شود تا هر چه بیشتر با این بیماری روحی آشنا شویم و با رجوع به منابع دینی و مشخصاً قرآن کریم با عوامل آن آشنا شویم و در صورت وجود آنها در درون خود درصدد درمان آن برآییم.

۱-۳ اهداف و فواید تحقیق:

از آنجایی که انجام هر کاری باید برای رسیدن به هدف یا اهدافی باشد، این پژوهش نیز اهدافی دارد که در این جا به این اهداف می پردازیم.

-آشنایی با عوامل قساوت قلب و آثار آن

-چگونگی درمان قساوت قلب

-استفاده از این تحقیق در سازمانهای مرتبط با این موضوع

- ۱-۵ طرح سؤالات تحقیق ۷
- ۱-۶ فرضیه تحقیق ۷
- ۱-۷ روش تحقیق ۷
- ۱-۸ ساختار و محدوده تحقیق ۸
- ۱-۹ تعریف مفاهیم و اصطلاحات کلیدی تحقیق ۹
- ۱-۱۰ مشکلات و موانع تحقیق ۱۰

بخش دوم: مفهوم شناسی

- ۲-۱ تبیین مفهوم قلب ۱۲
- ۱- تعریف لغوی قلب ۱۲
- ۲- تعریف اصطلاحی قلب ۱۵
- ۳- قلب در قرآن و احادیث ۱۶
- ۴- اهمیت قلب ز ۲۱
- ۵- قلب سلیم ۲۲
- ۲-۲ تبیین مفهوم قساوت قلب ۲۵
- ۱- تعریف قساوت در لغت ۲۵
- ۲- تعریف قساوت در اصطلاح ۲۷
- ۳- قساوت قلب در قرآن و روایات ۲۸
- ۴- چگونگی دگرگونی قلب انسان ۳۱

بخش سوم: عوامل قساوت قلب

- ۳-۱ عوامل فردی..... ۳۵
- ۱- عدم پذیرش سخن حق..... ۳۵
- ۲- پیمان شکنی..... ۳۶
- ۳- بی توجهی به آیات و نشانه های الهی..... ۳۷
- ۴- طول امل (آرزوهای طولانی)..... ۳۸
- ۵- گناه ... ۴۰
- ۶- اعراض از یاد خدا..... ۴۲
- ۷- غفلت ۴۲
- ۸- پرخوری..... ۴۴
- ۹- سخنان غیر ضروری..... ۴۴
- ۱۰- غنا و موسیقی..... ح ۴۵
- ۱۱- پیروی از هوای نفس..... ۴۷
- ۱۲- فراوانی مال..... ۴۸
- ۳-۲ عوامل اجتماعی..... ۴۹
- ۱- معاشرت با بدان..... ۴۹
- ۲- نشست و برخاست با ثروتمندان..... ۵۱

بخش چهارم: آثار قساوت قلب

- ۱-ایمان نیاوردن کفار..... ۵۳
- ۲-القاء فتنه در قلب از سوی شیطان..... ۵۴
- ۳-عدم استفاده از درس های زندگی..... ۵۵
- ۴-کاهش روزی..... ۵۵
- ۵-دل مردگی..... ۵۶
- ۶-خشکی چشم..... ۵۶
- ۷-مغضوب خدا واقع شدن..... ۵۷
- ۸-اجابت نشدن دعا..... ۵۷
- ۹-دورترین مردمان از خداوند..... ۵۷
- ۱۰-مانع ریزش باران..... ۵۸
- ۱۱-شقاوت..... ۵۸
- ۱۲-بالاترین عقوبت..... ط ۵۹

بخش پنجم: درمان فساد قلب

- ۵-۱ درمان روحانی..... ۶۱
- ۱-ذکر خدا..... ۶۱
- ۲-ایمان به خدا..... ۶۲
- ۳-درک عظمت خدا..... ۶۴
- ۴-سیر در ارض..... ۶۴

۶۵		۵- تفکر ..
۶۶		۶- یاد مرگ و تشییع جنازه.....
۶۹		۷- موعظه و حکمت.....
۷۰		۸- نقل حدیث
۷۱		۹- ادب
۷۱		۱۰- سکوت.....
۷۳		۵- ۲ درمان جسمانی قساوت قلب
۷۳		۱- بلا و گرفتاری.....
۷۴		۲- گرسنگی و تشنگی.....
۷۵		۳- پرهیز از بیکاری.....
۷۵		۴- اطعام به مستمندان.....
۷۶		۵- ارتباط مداوم با دانشمندان و ي
۷۶		۶- تغذیه مناسب.....
۷۸		نتیجه
۷۹		فهرست منابع و مآخذ.....

ك